C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi XIII/1 - 2009, 5-18

Kur'ân Surelerinin İsimlerine Dair Yazılmış Mensûr ve Manzûm Eserler ve Manzûm Bir Örnek

Ali AKPINAR*

Özet

Kur'ân, her biri farklı isimlerle anılan yüz on dört sure/bölümden oluşmaktadır. Kur'ân surelerinin isimleri, surede işlenen konularla ilgili olarak verilmiştir. Kur'ân surelerinin isimlerinin kolay ezberlenebilmesi için çeşitli manzûm ve mensûr çalışma yapılmıştır. Bu makalemizde bu çalışmalardan biri tanıtılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, Sûre, Suver, Sure İsimleri.

Abstract

Qur'an, consists of 114 Sections/Surah which each one is called as different names. They are named with respect to the issues which are told in these surahs. To be able to memorize these surahs name easily, various studying (verse and prose) has been done. One of these studies will be introduced in this article.

Key Words: Qur'an, Surah, The names of Surah.

Sûre kavramı, S'ER yahut SVR kökünden türemiş olup sözlükte yüksek makam, üstün derece, şan, şeref ve binanın katları anlamlarına gelir. Çoğulu *süver*dir. Kur'ân'ın bir parçası, onun suru anlamlarında araları Besmele ile ayrılan Kur'ân bölümlerine bu ad verilmiştir. Kur'ân sûrelerine, her biri yüce mertebe, şeref ifade ettikleri veya birbiri ile terkîb oluşturdukları için sûre denmiştir. Kur'ân surelerinin isimleri, tercih edilen görüşe göre Peygamberimizden gelen rivayetlere dayanır (tevkîfîdir).[1]

* Prof. Dr., C. Ü. İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi (lakpinar1@gmail.com).

[1] Zerkeşî, *el-Bürhân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, I, 263-265; Celâlüddîn-es-Suyûtî, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, I, 69.

Kur'ân'da 114 sure vardır. Onun en uzun suresi 286 ayetten oluşan ve altı yüz sayfalık Kur'ân Mushaf'ında elli sayfa tutan *Bakara* suresi; en kısa suresi ise üç ayetten oluşan bir satırlık *Kevser* suresidir. Sureler, Besmele ile birbirlerinden ayrılır. Yalnızca *Enfâl ve Tevbe* sureleri bu kuralın istisnasıdır. Bu iki sure arasında Besmele yer almaz.

Uzunluklarına göre de sureler tasnif edilmiştir. Şöyle ki Fâtiha suresinden sonra gelen yedi uzun sure *es-Sebu't-Tıvâl,* Hucurat suresinden Burûc suresine kadar olan sureler *Tıvâl-ı Mufassal,* Burûc'dan Beyyine suresine kadar olanlar *Tıvâl-ı Mufassal* Beyyine'den Nâs suresine kadar olanlar *Kısâr-ı Mufassal,* ayet sayısı yüz civarında olan sureler *Miûn (Yüzlükler),* ayet sayısı yüzden az olan sureler *el-Mesânî,* ayet sayısı otuz civarında olanlar *Selâsûn (Otuzluklar)* diye adlandırılmıştır.

Sure isimleri, surede anlatılan kıssalarda adı geçen şahıslardan (Yunus, Hûd, Yusuf, İbrahim, Lokman gibi), toplumlardan (*Âl-i Imrân, Nisâ, A'râf, Hıcr, Kehf, Ahzâb, Sebe', Kureyş* gibi), surede anlatılan olayı hatırlatan sembol kelimelerden (*Bakara, Mâide, Enâm, Enfâl, Tevbe, Ra'd, Nahl, İsrâ* gibi) yahut ilk kelimelerinden (*Tâhâ, Yâsîn, Sâd, Kâf, Nûn* gibi) almaktadır. Genel olarak surelere ad olan kelimeler surelerde geçer. Fatiha, İhlâs surelerinin isimleri ise, sure içerisinde geçmez. Çoğu surelerin bir adı varken, bazı sureler için birden fazla isim sayılmıştır. *Fatiha* (25 isim sayılmıştır), *Tevbe, Yâsîn, İhlâs* sureleri en fazla ismi olan surelerdendir. Bakara ve Âl-i Imrân sureleri *Zahravayn,* Enfâl ve Tevbe *sureleri Karinetân,* Felak ve Nâs sureleri *Muavvizetân,* İhlas-Felak-Nâs surelerine *Müavvizât,* Kâfirûn ve İhlâs sureleri *İhlasayn,* Hâmîm ile başlayan (40-46. Sırada yer alan) yedi sure *Havâmîm,* Elif Lâm Mîm ile başlayan surelere *Meyâdînü'l-Kur'ân,* Tâsîn mîm ile başlayan Şuara-Kasas-Neml surelerine *Tavâsîm,* 'Kul' emri ile başlayan Cin, İhlas, Flak, Nâs sureleri *Kalâkıl* diye isimlendirilmiştir.[2]

Surelerin isimleri, onların Mekke'de yahut Medine'de indiğinin bilinmesi Kur'ân'ın anlaşılmasına yardımcı olan hususlardandır. Surelerin birbirleri ile ilişkileri, ilk ve son ayetleri arasındaki münasebet, surenin kendi ayetleri arasındaki ilişki gibi konular sureler etrafında yapılan pek çok çalışmadan bir kaçıdır. Ayetler ve sureler arasındaki irtibat ve insicamı inceleyen *Münâsebâtü'l-Kur'ân-Tenâsübü's-Süver;* surelerin başlangıç cümleleri ile ilgili olan *Fevâtihu's-Süver* Kur'ân ilimlerinden olup bu konuya dair tefsirlerde yer alan bilgiler yanında bu konularda müstakil çalışmalar da yapılmıştır.

---

[2] Bkz. C. Eren-M. Erbaş, *Kur'ân İlimleri ve Tefsîr Istılahları,* İzmir, 2008.

Kur'ân surelerinin isimleri ile ilgili olarak, onların kolay ezberlenmesi, isimlerin anlamları ve surelerin temel özellikleri hakkında özlü bilgiler vermek amacıyla çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan bizim tespit edebildiklerimiz şunlardır:

1. Kâdî Iyaz'ın (544/1149) sureleri tertip sırasıyla zikreden hutbesi: Hutbe, *Elhamdülillahillezî ifteteha bi'l-Hamd kelâmehû ve beyyene fî sureti'l-Bakara ahkâmehû* diye başlayıp *Ve bi Rabbi'l-Felakı ve'n-Nâs isteâzû* cümleleriyle surelere işaret etmektedir.[3] Söz konusu hutbe *el-Kasîdetü'l-Müştemile (el-Kasîdetü'l-Ferîdetü'l-Ğarrâ) alâ Esmâi's-Süveri'l-Kur'ân* adlı bu çalışma Ahmed Ömer el-Mahmesânî tarafından neşredilmiştir. (Kahire 1318)[4]

2. Endülüslü şair Ebû Abdillah Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Alî b. Câbir el-Hevvârî'in (780/1378) sureleri tevriye ederek ve Kâdî Iyaz'ın konuyla ilgili hutbesinden esinlenerek *Kasîde fî Esmâi Süveri'l-Kur'ân* adıyla yazdığı manzum bir na'ti. Makarrî'nin *Nefhatü't-Tîb*'de naklettiği ve birçok şairin nazire yazdığı bu kaside N. Ali-M. Siret tarafından *Kasîde-i Bedîiyye* adıyla Türkçe'ye tercüme edilmiştir.[5] *Fî külli Fâtiha li'l-kavli mu'tebera/ Hakku's-senâ' ale'l-meb'ûsü bi'l-Bakara* beytiyle başlayıp *İhlâs emdâhuhû şuğlî fe kem felak/ li's-subhı esma'tü fîhi'n-Nâse müftehıra* beytiyle devam eden na't, 55 beyitten oluşmaktadır.[6]

3. Türk edîbi Kâni Efendi'nin (1206/1792), Kur'ân surelerini, sondan başa doğru (Nâs suresinden Fatiha suresine kadar) tertip üzere inşâ ettiği mensûr çalışması. *Cenâb-ı serîre şinâs cümle-i Nâs ve Felak nümây-ı sabahkâh feyz-i istînâs mevhibe-i bahşây-ı erbâb-ı İhlâs*...cümlesi ile başlayıp *Tâ ki zahrâveyn sipihr-i devvâr Fâtiha-i cemkâhdan hâtime-i şebb-i siyâha dek şu'le-i kîr u nevvâr ola* diye devam eden Osmanlıca bir metindir.[7]

4. Bursalı Mehmed Tâhir'in müellifini belirtmeden zikrettiği, ancak Kânî Efendi'ye ait olduğu anlaşılan *Hazihî Hutbe fî ta'dadi süveri'l-Kur'ân* başlığı ile verdiği, *Allahümme bi hakkı Fâtihati'l Kitâb, iftah lenâ hayra'l-Bâb* diye başlayıp *Eyyühe'l-İhvân! İzâ kara'tümü'l-Kur'ân festeîzû bi-Rebbi'l-Felak ve bi-Rabbi'n-Nâs mine'l-cinneti ve'n-Nâs* diye sona eren mensûr bir dua.[8]

5. Şakir Ahmed Paşa'nın (1234/1819) 114 Kur'ân suresini üçer beyitle açıklayan ve toplam 478 beyitten oluşan *Tertîb-i Nefîs* adlı Türkçe mesnevîsi ki şair bu çalışmasında sure ismini vermiş, surenin ayet sayısı, bu konudaki ihtilaflar, surenin Mekkî yahut Medenî

---

[3] Bursalı Mehmed Tâhir, *Delîlü't-Tefâsîr*, İstanbul, 1324, s, 59-61.
[4] M. Yaşar Kandemir, *'Kadî Iyâz'*, DİA, XXIV, 117.
[5] Hulusi Kılıç, *'İbn Câbir'*, DİA, XIX, 384.
[6] Bursalı Mehmed Tâhir, *Delîlü't-Tefâsîr*, İstanbul, 1324, s, 61-63.
[7] Bursalı Mehmed Tâhir, *Delîlü't-Tefâsîr*, İstanbul, 1324, s, 33-37.
[8] Bursalı Mehmed Tâhir, *Delîlü't-Tefâsîr*, İstanbul, 1324, s, 37-38.

oluşunu belirtmiş, surede secde ayeti varsa ona işaret etmiştir. Surelerle ilgili bilgiler sona erdikten sonra Kur'ân'ın cüz başlarının hangi surenin hangi ayetiyle başladığını açıklamıştır.[9].

6. Şeyhu'l-islam Yahyâ Efendi'nin (1053/1644) *Manzûme-i Şeyhu'l-İslam Yahyâ Efendi fî Tertîbi Süveri'l-Kur'ân* adlı manzûm çalışması. Eserde Fâtiha suresinden başlayıp Mülk suresine kadar surelerin isimleri sayılmış, Mülk ve Nebe' cüzlerinde bulunan sureler herkesin malumu olduğu için sayılmamıştır. Daha sonra bu iki cüzdeki sureler aynı vezinle bir başkası tarafından tamamlanmıştır.[10]

7. Hacı Hasan Rıza hattı ile yazılan Mushafların sonuna konan hatim duasında da surelerin isimleri sayılmıştır. Duanın ilgili bölümü *Allahümme salli alâ seyidine Muhammedinillezî âteytehü's-Seba'l-Mesânî .ve cealtehâ Fâtihate'l-Kitâb* cümlesiyle başlar, *ve deâ ilâ kelimeti'l-İhlâs li-Rabbi'l-Felak ve'n-Nâs fehedâ meni't-tebeahû ile's-savâb* cümlesi ile sona erer.

8. Bizim bu yazımızda söz konusu edeceğimiz eser de Kur'ân surelerinin isimlerini derleyen mütavazı bir çalışmadır. Bizim özel kütüphanemizde mevcut olan mahtut bir defterin[11] sonunda yer alan bu eser, bizim tespitlerimize göre defter sahibi es-Seyyid Muhammed b. İbrahîm b. Muhammed Âgâh tarafından Hicrî 1170'lerde kaleme alınmıştır.[12]

Bizdeki defterine yazdığı risaleler ve düştüğü notlardan hareketle es-Seyyid Muhammed'in dönemindeki bir medrese hocasının donanımına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Zira defterin baş ve sonundaki varaklarda pek çok fıkhî fetva kaynaklarıyla birlikte zikredilmiş olup defterde sırasıyla şu risaleler defter sahibi tarafından yazılmıştır.

Tercîhu Beyyinât-Gânim el-Bağdâdî (1-67 varaklar), Tercîhu Beyyinât-Esîrî -Zâde (68-90), Tercîhu Beyyinât-Mevlânâ Hısâlî (91-118), Şerhu Medâriku'l-Usûl-Nesefî (119-124), Risâle-i Tenâkus

---

[9] Bkz. Alim Yıldız, *"Şakir Ahmed Paşa'nın 'Tertîb-i Nefîs' Mesnevîsi"*, CÜİFD, Sivas, 2008, XII/2, s, 179-223.

[10] Eser, Süleymaniyye Kütübhanesi Hacı Mahmûd Eendi Bölümünde 2537 numarada kayıtlı olup 14-15 nolu varaklarda bulunmaktadır.

[11] Defterin ölçüsü 18.5x12.5 olup hatlar aherli el yapım kağıda son derece güzel bir ta'lîk ile yazılmıştır. Yalnızca 154-157 varaklardaki risale nesih hattıyla yazılmıştır. Makalemizde incelediğimiz nazım da *mail beyit halinde ve 16 satır* olarak yazılmıştır.

[12] Defter sahibinin kendi notları yanında pek çok risalenin yazılı olduğu bizdeki defterin ilk sayfalarında yer alan mührün yanında bu isim kayıtlıdır. Defterin çeşitli yerlerinde 1156, 1160 ve 1170 tarihleri yazılıdır. Sözgelimi defterin 92. varak'ında başlayan ve es-Seyyid Abdurrahman b. Süleyman el-Hısâlî'ye ait olan *Tercîhu Beyyinât Mevlânâ Hısâlî* adlı risalenin sonuna düştüğü 117. varakın sonunda *bu risâleyi el-Fakîr es-Seyyid Muhammed 1160 (1747 m) senesinde yazdı* kaydı bulunmaktadır.

fi'd-Da'vâ-Defter sahibi kendisi çeşitli fetva kitaplarından derlemiş (125-128), Nazmu İbn Şahne (128-131), Kânunnâme-i Hümâyûn (131-135), Kitâbü Vâcibi'l-Hıfz-İmamzâde Ahmed b. Muhammed b. İbrahîm el-Eyyûbî (136-151), Metn-i Akâid-Nesefî(151-154), Risâle İ'râbi Kavlihî Teâlâ-Abdurrahman b. Ahmed en-Neccâr (Müellifin kendi nesih hattıyla) (154-157), Pendnâme-i Azmî Efendi (158-160).

Yine defterin sonlarında defter sahibine ait olduğunu tahmin ettiğimiz bazı ilmihal konuları (Namazın şartları, farzları, vacipleri, sünnetleri, müstehabları, mekruhları, müfsitleri; abdestin farzları, sünnetleri, müstehabları, âdabı, mekruhları, menhiyyâtı; guslün farzları, sünnetleri, guslü gerektiren şeyler) ile ilgili Türkçe beyitler ile bizim söz konusu ettiğimiz *Nazm-ı Sûre-i Kur'ân* adlı şu şiir yer almaktadır.

NAZM-I SÛRE- İ KUR'ÂN-I KERÎM

Hakk-ı tertîb iledir Mushaf-ı Kur'ân-ı Hudâ
Gerçi zabt eylemiş sûreleri her dânâ

Bu **yüz on dört sûre**yi vezn ile tertîb eyledim
Edelim nazm-ı kerîm üzre müretteb zîbâ

Sûre-i **Fâtiha** ser-levha-ı âyât-ı 'ızâm
Bakara cümleden i'câz ile müehhar ma'nâ

Âl-i Imrân'daki ma'nâ-yı garîbe nazar et
Seyr eder âlem-i âyât-ı mevârîs-i **Nisâ**

Mâide mu'cize-i Îsâ vü Meryem'dir hem
Okusa münkîre **En'âm**'ı sezâ ehl-i semâ

Bâğ-ı cennet sanır **Â'râf**'ı görüp ehl-i cehîm
Cânı **Enfâl** eder amma ele girmez dünyâ

Tevbe kıl sıdk ile tâ rütbe-i **Yûnus** bulasın
Kavm-i **Hûd**'a olan olmaya bu dünyada sana

Nakl-i ru'yâ ile **Yusuf** vatan etti câhı

Ra'd var etmedi mi na'ra-yı ihvana încâ

Tıfl **İbrahîm**'e kast eyler iken kavm-i laîn
Hıcr âbâsına meyl etmedi bir dem aslâ

Ravza-ı Mushaf'a bak eyledi **Nahl** anda karar
Nîş küş ola adûya ki demiştir **İsrâ**

Kehf olup Hızr ile Mûsâ'ya sarây-ı hikmet
Hem ola Meryem-i pâkizeye ısmet **Tâhâ**

Enbiyâ merkadine **Hac** ile yüzler sürelim
Mü'minîn'in yüzü ol hâkile pür **Nûr** ola

Eyle **Furkân**ı Hudâ'ya heme sıdk ile kasem
Vasf-ı peygamberi medhile ederler **Şuarâ**

Şâh olan **Neml**-i zaîfe nazarı dûn etmez
Kasas'a âlim olana neydüğün eyler dünyâ

Ankebût'u sırr-ı gâr üzre eden ta'yîni
Rûm'a dek eyleyenin kûşiş etmez mi hebâ

Eyledi hikmet-i **Lokmân**'a müyesser o hakîm
Secde-i şükr ile eyyâmın ederdi ihyâ

2
Fikr-i **Ahzâb** ile kalbin hem gamgîn etme
Yetişir âl-i **Sebe**'de yazılan hisse sana

Fıtrat-ı cism-i zaîfime ziyâret-keş olan
Okuyup rûhuma **Yâsîn** ile anda ihdâ

Ve **Saffât** anladılar nüktesini çün **Sâd**'ın
Zümer'in hâli kıyâmette acep nice ola?

Mü'min'in oldu çerâğı yine nûr-ı îmân
Rûz-ı deycûr-i kıyamette **Mufassal Şûrâ**

Zuhruf'un âlemi etmekte **Dühân**'ı muğaşşâ
Zînet-i **Câsiye**'dir ana nazar kıl cânâ

Kavl-i enzer ile **Ahkâf**'a işâret oldu
Yine kâr etmedi ol kavm-i habîse aslâ

Sırr-ı levlâk-i **Muhammed** ile mevcûd eflâk
Mu'cizât ile **Feth** olmada her dem a'dâ

Dehr ü dünye içre sana bâğ-ı cinândır **Hucurât**
Dâmen-i **Kâf-i** kanâatte gerektir me'vâ

Zâriyât kerem-i hazret-i Hak oldur bu dem
Kavm-i İsrâîl'e kâr etmedi **Tûr**-i Sînâ

Her gece **Necm** ü **Kamer** zâhir olup çarh üzre
Vahdet-i Hazret-i **Rahmân**'ı ederler inhâ

Bir aceb **Vâkıa**'dır yevm-i haşr yevm-i neşr
Lerzenâk olmadadır kalb-i **Hadîd**'kâh âsâ

Mâlik-i nâr-ı cahîm ile **Cedel** etme
Rûz-i **Haşr** içre medet kıl ey bâri-i Hudâ

Sicn-i dünyâ gibi hiç mü'mine yok **Mümtahıne**
Saf'da arayış ile hiç ele girmez dünyâ

Cuma-i îd-i saîd ile selâmet-i insân
Tâir-i usbû' **Münâfıklar**adır rûz-ı belâ

Olma elbette **Teğâbün** ile meyyâl-i **Talâk**
Olmaya bâis-i **Tahrîm** sana **Mülk**-i ibkâ

Nûn-ı Hak eyledi eflâk u araziye medâr
Vakt-i **Hâkka** gelicek vâkıf oldu bây ü gedâ

3
Ol nebî gitti Burâk ile **Meâric** görürler
Cesed-i pâki ile etti icâbet Hakka

Nûh için mâ-i azâb âlemi gark-âb etti
Asker-i **Cinn**e mekr ermedi seylâb-ı fenâ

Oldur **Müzzemmil** ü **Müddessir** ile çünki hıtâb
Ol Rasûl etti hemân emr-i Kerîmi icrâ

Haktır elbette **Kıyâmet** görür anı **İnsân**
Mürselât'ın ki **Nebe'** hakkını ol demde onâ

Nâziât'ı bize gösterme meded hâtimede
Yâ İlâhî bakamaz vech-i **Abûse** bu gedâ

Şems **Tekvîr** olup elbet açılır **Fatr**-ı kubûr
Keffe-i adle Hudâ vermeye **Tatfîf**'e rızâ

İnşikâk ile **Burûc'**a kaçan oldukta hıtâb
Nûr-i **Târık**'la sırât ola tarîk-i **A'lâ**

Ğâşiye sırrına ârif olan anlar **Fecri**
Bir **Beled**'de niçün âmil yok anınla hayfâ

Şems-i pür-nûr ile açılmadadır **Leyl**e-i gam
Lem'a-i bahş olmada âlem ser ü pâ vakt-i **Duhâ**

İnşirâh ile Hudâyâ bizi eyle mahşûr
Tîn-veş kalmaya kalbimde benim ukad-i belâ

Kanı ol dem ki **Alak** pâre iken cism-i zaîf
Kadr'e irgördü seni rûh verip Mevlâ

Nass-ı kâtı' iledir **Beyyine Zilzâl'**e hemîn
Âdiyât ehli ile fahrederiz rûz-i cezâ

Çün ola **Kâria** seyr ile **Tekâsür** hâlin
Ol **Asır**'da ne kâsır var ne nesîm ü ne sabâ

Veyl-i Hak câ-yı makarr eyledi kavm-i **Fîle**
Refeh ü teslîm **Kureyş** eyleme kim oldu a'dâ

Dîn-i kâmille gidene **Kevser** içre ukbâda
Kâfirûn nâr-i cahîm içre olsun müczâ

Nasr olup pîşe dek olmaya hakkında **Leheb**
Eyle **İhlâs**'a devamı ki ola tahlîsa rızâ

4
Kıl teavvüz **Felak**'ın keyd ü şerr ü zenneden hem
Nâs vesvâs-ı habîse nazar etmez Mevlâ.

Vezni: Feilâtün (Fâilâtün)/ Feilâtün/ Feilâtün/ Feilün (Fa'lün)

Şair, şiirinde özetle şunları söyler:

Allah Kelamı Kur'ân'ın her şeyinin tertip ve düzen üzere olduğunu belirttikten sonra ondaki 114 sureyi en güzel bir şekilde tertip ederek saydığını söyler.

Fâtiha suresinin, Kur'ân'ın önsözü mesabesinde olduğunu, Bakara suresinde yer alan meydan okuyamaya işaret ederek Kur'ân'ın i'cazına işaret eder.

Âl-i Imran suresinde *garib manalar* ifadesiyle muhkem-müteşâbihle ilgili ayetleri hatırlatır. Nisâ suresinde miras hukuku ile ilgili açıklamaların yer aldığını söyler.

Meryem oğlu İsa'nın isteği ile gerçekleşen semadan inen sofradan adını alan Mâide suresinin bu isimle anılışını açıklar ve inkârcılara Sema ehlinin Enâm suresinin okumasının ne kadar yerinde olacağını söyler. Bununla Enâm suresinin inişinde yetmiş bin meleğin yeryüzüne indiği şeklindeki rivayeti[13] hatırlatır.

A'râf suresinde Cehennem ile Cennet arasında bulunan perdenin kaldırılması ile cehennemlikleri cennetliklerden su ve rızık istemelerine işaret edildiğini hatırlatır. (50.ayet) Cehennemlikler pişman olup canlarını feda (enfâl) etmek isterler ancak, onların tekrar dünya döndürülmeleri imkânsızdır.

Tevbe, Yunus ve Hûd kelimelerini kullanarak içtenlikle yapılacak bir tevbe ile Hûd kavminin başına gelen azaptan kurtuluş ve Yunus peygamberin rütbesine nail olmanın mümkün olduğunu söyler.

Yusuf peygamberin, rüyasını anlatması ile vatanından olduğunu ve kardeşlerin orada naralar atmasıyla şimşeklerin çaktığını hatırlatarak Yusuf ve Ra'd surelerine işaret eder.

İbrahim ve Hıcr surelerine işaret ederken puta tapan kavminin küçük yaşta Hz. İbrahim'e karşı geldiğini, ama onun asla atalar dinine meyletmediğini hatırlatır.

Nahl ve İsra surelerini, arının Kur'ân'da geçtiğini ve Tevhid düşmanlarının arı iğnesi ile kahrolduklarını söyleyerek anar. Nitekim İsrâ suresinde azgınların çeşitli şekillerde helak olduğu anlatılır.

Kehf suresini, orada Musa ve Hızır kıssasının anlatıldığını, Tâhâ ve Meryem surelerini ise Hz. Meryem'in korunmuşluğunu hatırlatarak zikreder.

Peygamberlerin mezarlarını ziyaret etmekle inananların yüzlerinin nurlanacağını söylerken Enbiyâ, Hac, Mü'minûn ve Nûr surele-

[13] Bkz. İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, II, 122.

rini anar. Söz konusu beyitte surelerin muhtevalarından çok isimlerindeki manaları kullanır.

Allah'ın kitabının bir adının da Furkân olduğunu ve kitaba yemin edildiğini; Kur'ân'ın övdüğü şairlerin peygamberlere na't yazanlar olduğunu belirterek Furkan ve Şuarâ surelerini anar.

Karınca ve kuşdilini anlayan Hz. Süleyman peygamberin kıssasının anlatıldığı Neml suresini anarken sultan olanların karınca da olsa kendinden aşağıda olanları küçük görmemesi gerektiği; Kur'ân kıssalarını ibretle okuyanların dünyaya niçin geldiğini öğreteceği öğüdünü vererek Neml ve Kasas surelerini zikreder.

Hicret yolunda sığındıkları mağaranın ağzına ağını ören örümceği hatırlatarak ve Ankebût suresi rehberliğinde hareket edenin çabasının boşa gitmeyeceğini söyleyerek Ankebût ve Rûm surelerini anar.

Kendisine hikmetler verilen Lokman Hekîm'in bu nimetlere karşı şükür secdelerine kapanarak günlerini ihya ettiğini hatırlatarak Lokman ve Secde surelerine yer verir.

Ahzab ve Sebe' su surelerinin ismini verirken Müminleri yok etmek için dört bir yandan toplanıp Medine'yi kuşatan ordulardan bahseden Ahzâb suresini, farklı düşman gruplarına aldırmamak gerektiğini, Sebe suresinde anlatılan kıssaları ibretle okumanın kafi olduğunu söyler.

Şair, Fâtır ve Yâsin surelerini anarken, mezarını ziyaret edecek olanlardan ruhuna Yasîn okumalarını ister. Söz konusu beyitte Fâtır suresi, aynı kökten türemiş fıtrat kelimesi ile anılmıştır.

Hece harfleriyle başlayan surelerdeki ince manaları, saf saf duranların anladıklarını söyleyerek ve farklı inanç gruplarına mensup olanların kıyamette hallerinin nice olacağını hatırlatarak Saffât, Sâd ve Zümer surelerini anar.

Gerçek müminin iman meşalesiyle aydınlanıp onun için kıyamet karanlıklarının açılacağını belirtirken Mümin, Fussilet ve Şûrâ surelerini zikreder.

Dünyanın geçici süslerine aldananların cehenneme yuvarlanacaklarını hatırlatırken Zuhruf, Dühân ve Casiye surelerini anar.

En korkutucu uyarılarla uyarılmalarına rağmen Ahkâf kavminin yola gelmediğini hatırlatırken Ahkâf suresini yâd eder.

Levlâke levlâk lemâ halaktül eflâk/Sen olmasaydın varlıkları yaratmazdım[14] sözüne telmih ederek, Hz.Muhammed'in hatırına

[14] Aclûnî, bu sözün hadis olmasa da manasının sahih olduğunu söyler. Bkz. Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ,* Kahire, ty, II, 232.

kâinatın yaratıldığını ve onun *meleklerin yardıma gelmeleri, uzaklardaki düşmanın kalbine korkusun salınması* gibi mucizeleri ile düşman yurtlarının fethedildiğini söyleyerek Muhammed ve Fetih surelerine işaret eder.

Suredeki edep kurallarına uymakla dünya hayatının cennete döneceğini söyleyerek Hucurât suresini, kanaat konusunda Kâf dağının eteğinin sığınak olduğunu söyleyerek de Kâf suresini anar.

Tozdurup savuran meleklerin/rüzgârların Cenab-ı Hakkın lütfu olduğunu söyleyerek Zâriyât suresine; Tûr dağının tepelerine kaldırılması mucizesinin bile İsraîloğullarını yola getirmeye/yolda tutmaya yetmediğini söyleyerek Tûr suresine işaret eder.

Her gece yıldızların ve ayın hareket ederek Yüce Allah'ın birliğine tanıklık ettiklerini anlatırken Necm, Kamer ve Rahman surelerini anar.

İnsanların dirilip toplanacakları kıyamet gününde demir gibi katı kalpli olanların bile titreyip kendilerine geleceklerine dikkat çekerek Vâkıa ve Hadîd surelerini anar.

Cehenneme ve onun bekçisi Mâlik'in eline düşmemek için tedbirli olmanın ve yine bu konuda Allah'ın rahmetinin yetişmesinin gereğini anlatırken Mücâdele ve Haşr surelerini zikreder.

Mümin için zindana benzeyen dünyanın imtihan yeri olduğunu, geçici olduğunu ve elden çıktıktan sonra tekrar ele geçmeyeceğini anlatırken Mümtehıne ve Saf surelerinin adına yer verir.

Cuma gününün bahtiyar insanların bayram günü, münafıklar için ise uğursuzluk günü olduğunu belirtirken Cuma ve Münafikûn surelerini anar.

Bir anlık aldanma ve gaflet ile boşamayı düşünmemenin gereğine, aksi takdirde ebedilik mülkünden mahrum kalınacağına işaret ederken Teğâbün, Talâk, Tahrîm ve Mülk surelerini zikreder.

Cenab-ı Hakkın, Nûn'u felekler ve yerlerin ekseni kıldığını, zengin fakir herkesin kıyamet gününde gerçeği anlayacağını söylerken Nûn ve Hâkka surelerini anar. Burada Nûn'un evreni sırtında taşıyan balık olduğu[15] şeklindeki görüşe işaret eder.

Hz. Peygamberin, Yüce Allah'ın daveti ile bedenen Burak adlı binit ile miraca yükseldiğini anlatırken yükselme dereceleri anlamına gelen Meâric suresine işaret eder.

Hz. Nûh peygamberin kavminin tufan ile helak olmasını ve boşanan sel sularının cinler ordusuna bile kurtuluş çaresi olmadığını anlatırken Nûh ve Cin surelerini anar.

---

[15] Bkz. İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, IV, 400.

Risaletle görevlendirildiği günlerde örtülere bürünen peygambere gelen *Ey örtüsüne bürünmüş olan, kalk namaz kıl-kalk insanları uyar* şeklinde gelen İlahî emirlerin gereğini yerine getirmesini hatırlatırken Müzzemmil ve Müddessir surelerini yâd eder.

Kıyamete tanık olan insanın, o ânda gönderilmiş elçilerin gerçekliğini anlayacağını anlatırken Kıyâme, İnsân, Mürselât ve Nebe' surelerini anar.

Nâziât ve Abese surelerini anarken, *İlahî, bize son nefeste zorlu ölümleri gösterme, zira bu fakir kul asık suratlara bakamaz* duasını eder.

Kıyamet gününde güneşin dürüleceğini, kabirlerin yarılıp açılacağını hatırlatarak, adalet terazisini eksik tartmaya Allah'ın razı olmayacağını anlatırken Tekvîr, İnfitâr ve Mütaffifîn surelerini zikreder.

Kıyamette burçlara sahip semanın yarılacağını hatırlatıp parlak bir yıldız gibi doğan Hz. Peygamber ve onun insanlığa getirdiği Kur'ân ile aydınlanan yolun en yüce yol olduğunu söylerken İnşikâk, Burûc, Târık ve A'lâ surelerini anar.

Dehşeti her şeyi kaplayan kıyameti anlayanın, vahyin aydınlığını anlayabileceğini söyler ve bir beldede ilmi ile âmil olanın olmayışının ne büyük kayıp olduğunu söyleyerek Ğâşiye, Fecr ve Beled surelerine işaret eder.

Gecenin hüzünlü karanlıklarının ışık saçan güneşle açıldığını kuşluk vaktinde de her kâinatın baştanbaşa aydınlandığını söylerken Şems, Leyl, Duhâ surelerini anar.

Ey Rabbim, beni kalbime huzur vererek haşr eyle ki kalbimde incir tanesi kadar bile bela düğümleri kalmasın duasını yaparken İnşirâh ve Tin kelimelerini kullanır.

İnsanın bir alak parçası iken, Allah'ın kendisine ruh üfürmes ile var olup değer kazandığını hatırlatırken Alak ve Kadir surelerin anar.

Kıyamet günündeki zelzele delilinin Kur'ân ile sabit olduğunu ve Allah yolunda koşturanların, ahrette herkes için övünç kaynağı olacağını söylerken Beyyine, Zilzâl ve Âdiyât surelerini zikreder.

Çokluk yarışına kendisini kaptıranların cehennem ateşine düşeceğini ve Asır suresinin sanıldığı gibi kısa olmadığını, onun engin manaları olduğunu söyleyerek Kâria, Tekâsür ve Asır surelerini anar.

Fîl ordusunun helak olduğunu hatırlatıp, refah içinde yüzüp nimetlere erdiği halde Allah'a düşman olan Kureyş kavmi gibi ol-

mama öğüdünü yaparken Hümeze, Fîl ve Kureyş surelerine işaret eder.

Dini gereği gibi yaşayarak ölenlerin ahrette Kevser şarabından içeceğini, kâfirlerin ise cehennemle cezalandırılacaklarını hatırlatırken Kevser ve Kâfirûn surelerini anar.

İlahî yardımla zafere erip olgunlaşmanın ve cehennem alevlerine düşmemek için tedbirli olmanın ve ihlâsla Rabbin rızasını kazanmanın gereğini söylerken Nasr, Leheb ve İhlâs surelerini zikreder.

Felak ve Nâs surelerini okuyarak sinsi vesveseci şeytan başta olmak üzere, tüm şer odaklarının şerlerinden Allah'a sığınmanın gerekliliğini bildirerek şiirini bağlar.

Sonuç

es-Seyyid Muhammed b. İbrahîm b. Muhammed Âkâh tarafından Hicrî 1170'lerde kaleme alındığını tahmin ettiğimiz eser, Kur'ân surelerinin tamamının ismini nazmeden güzel bir çalışmadır.

Eser edebî yönden, yüz on dört surenin isimlerini beyitlere sığdırma gayreti sonucu, zaman zaman zorlama cümlelerle yazılmış normal seviyede bir nazımdır.

Eserde Kur'ân surelerinin isimleri verilirken, bir taraftan sure adının manasına işaret edilirken, öte yandan surenin en önemli mesajına dikkat çekilmiştir. Bu isimlerle hem sure adları sayılmış, hem de isimlerdeki manalar murad edilerek hikmetli beyitler elde edilmiştir. Bu da şâirin Kur'ân'ın muhtevasına vukufiyetini göstermektedir.

Çoğu sure isimleri tam olarak verilirken, bazı sure isimlerine onları çağrıştıran ve beytin manasıyla ilgili, aynı kökten türetilmiş kelimelerle işaret edilmiştir. Fâtır suresine Fıtrat, Fussilet suresine Mufassal, Mücâdele suresine Cedel, Abese suresine Abûs, İnfitâr suresine Fatr, veyl kelimesi ile başlayan Hümeze suresine Veyl kelimeleriyle işaret edilmesi gibi.

Bu vesile ile bu çalışmayı yapan Kur'ân şairini rahmetle yâd ediyoruz.